LIST CZWARTY DOSWIADCZYNSKIEGO

DO

SYNA PRZYIACIELA SWEGO

DONOSZĄCEGO MU ZE ZOSTAŁ OBRANY

DEPUTATEM

w WIŁNIE Roku 1782.

LIST CZWARTY
DOSWIADCZYNSKIEGO
DO SYNA PRZYIACIELA SWEGO DONOSZĄCEGO MU ZE ZOSTAŁ OBRANY DEPUTATEM

Eſt hoc Philoſophiæ & quidem pulcherima pars, agere negotium publicum, cognoſcere, judicare, promere, & exercere juſtitiam.

Plin: ad Atrium Clementem

„ Jeſt to Filozofij zaiście częścią naypięknieyſzą, ſprawować „ urzędy Publiczne, ſądzić, rozeznawać, wydobywać, i czy- „ nić ſprawiedliwość.

Wybor jednomyślny wſpół-Powietknikow W. M. Pana, dozwala mu (jak wyczytuię z piſanego do mnie liſtu) uſzczęśliwienia tego, być użytecznym *Publico* na ważnym Urzędzie Deputackim. Dzielę ukońtentowanie W. M. Pana i wielce zbudowanym zoſtaię gdy mi z taką czułością wyrażaſz, że ſpoſobność wyſługowa-

nia ſię Krajowi ſwoiemu, jeſt dla niego przyczyną rozkoſzy; ten ſpoſob myślenia, choć w tych czaſiech wcale przeſtał być modnym, jednak ſzacownym (w oczach cnoty) czyni tego co modnym być nie chce. Nieſtały ſię bezſkutecznemi jak widzę nauki i przykłady godnego Oyca W. M. Pana, a mojego dawnego Przyiaciela; przybędzie mu lat i zdrowia gdy odgłos powſzechny donieſie aż do niego, że cnotliwość nieſkażona, ſumienna oſtróżność, i pracowitość powinna, rządziły poſtępkami W. M. Pana.

Nie maſz nikogo, któryby w ſłowach nie oświadczał ſię że te trzy prawidła uznaie bydź światłem przewodniczym, maiącym go prowadzić w trudnym gościńcu ſwych obowiązkow, lecz nie gęſta jeſt liczba tych, coby wewnątrz ſiebie ſamych jakieś nie czynili ugody, między obowiązkiem a okolicznością, tak kſztałcąc i barwiąc oſtatnią, aby przypadała do pierwſzego; mało jeſt także i tych coby ciągle w pracowitości dotrwali.

Młodyś jeſt, Mości Panie Franciſzku; pod okiem moim wzraſtał ten ſzczep w kwiaty obfity, któremu iuż czas przyſzedł wydawać owoce; związki ſzczerey przyiaźni łączą mnie z Oycem twoim od nie małego czaſu; te czy-

nią mnie dbałym o powodzenia twoie, czynią mnie pragnącym widzieć dobrego Obywatela, i człowieka poczciwego w oſobie Przyiacielſkiego ſyna. Dla tych wſzyſtkich przyczyn mam prawo mówić ci prawdę, i nauczkami niektóremi opatrzonego wyſyłać ciebie do prac i robot twoich.

Wychodziſz na świat, i do funkcyi idzieſz, ten jeſt ważny moment w którym opinia publiczna o tobie uſtanowi ſię według ſprawowania ſię twego; maſz ſerce cnotliwe, i dla tego rozmawiam z tobą, wiedząc że nie jeſteś w podłym (choć nader licznym w Kraju naſzym) ſzeregu tych ludzi, którzy żarty ſtroią z opinij, i eſtymacyi publiczney; mało przeſtrogi pomogą tym, co ſobie maią cokolwiek do wyrzucenia, nie ſłużą przeſtrogi tym co iuż przeſtali wyrzucać ſobie ſamym ſwe czyny. Stawaſz teraz przed wſpół-obywatelami ſwemi, z arkuſzem jeſzcze dotąd białym, na którym dopiero zapiſze ſię reputacya twoia, według zaſług twoich; wierzay że zbiór publiczności w ſądzie ſwoim o ludziach, rzadko ſię myli, nie duſay temu że błędy przy w ſtępie życia popełnione, za czaſem poprawić przyidzie z łatwością, bądź pewnym że znaki ſkrobania zawſze widocznie ſię ukażą; więc

miey siebie samego w naywiększey straży; całość twoia, spokoyność przyszła, ukontentowanie wewnętrzne, od pierwszych momentow zawisłe.

Nie będę ja ciebie tu nudził długim wypisem komunałow, każdemu wiadomych, o obowiązkach Sędziego; usta niemal wszystkie opowiadać one umieią, choć w sercach szczupłey osob liczby mieścić się zwykłe. Boiaźń Boga, i pewność nie zawodna, że *Judicia vestra judicabuntur*, wyroki twoie uczynią sprawiedliwemi w intencyi; pilne rozpatrzenie się w Prawach, i w doniesieniach uczynią ie sprawiedliwemi w skutku. Wolę cię tedy w krótkości uprzedzić w niektórych materyach; z tych, jedne wystrzegania się twoiego, a drugie, zachowania, wyciągaią.

Naypierwey dobrze to umieść w umyśle twoim, że Deputatem zostałeś obranym z szczegulnego Powiatu, na oddawanie sprawiedliwości całey Prowincyi, w zbiorze wybranych do tego z całey Prowincyi W. X. Litt: członkow, a nie na to, abyś jedynie pilnował spraw Powietnikow twoich, mało dbaiąc o inne; oddalay od siebie to mniemanie, że każda sprawa skoro Powiatowa powinna być wygraną; bądź Sędzią reprezentuiącym Powiat w Trybunale,

ale nie Plenipotentem Powietnikow; niech cię nie trapi ta boiaźń; „*Ze jak to mnie się bę-* „*dzie pokazać w Powiecie, jeżeli niepotrafię* „*active czynić w Obywatelow moich intereſſach*„ Sam się domyślisz, jakim słowem tłumaczy się takowa *activitas* na rodowity nasz język.

2do: Nie ścigay zalety wyśmienitego Deputata do utrzymania intereſſow i spraw forsownych, lataiąc po Kolegach, wyciągaiąc ich na Parole, zamawiaiąc ich zdania; zasapany nie wpaday do Koła za przywołaniem niespodziawanego aktoratu, przy którym albo sprzyiaiącemu przysłużyć się można, choć z uszczerbkiem sprawiedliwości, albo nieprzyiaznego zaciąć, które to zacięcie w Dykcyonarzu *forsowney Jurisprudencyi* jest zapisane, pod Artykułem sposobow naypewnieyszych uchodzenia za człowieka czynnego, w Dykcyonarzu zaś *poczciwości*, pod Artykułem sposobow naynie-zawodnieyszych, stracenia sławy i estymacyi.

3tio: z Statutem, z Konstytucyą 1726. i późnieyszemi do Prawa Ciwilnego reguluiącemi się, z Ordynacyą Kociołowską, Coæquacyą Praw, i Sądowym Proceſſem (*) pilnie chciey

(*) Księga jest wydana przez P. Umiastowskiego pod tytułem *Proceſs Sądowy W. X. Litt.*

ſię obeznać, pilnie wczytuy ſię w Produkta, i Repliki, abyś nie był przymuſzonym łączyć ſię (na wiarę, i bez znajomości gruntowney intereſſu) z zdaniem lada Kollegi, albo też ſtękaiąc, i w wyrazach z ſenſu obranych wybełkotać w ſpoſob zdania, rzecz daleką od materyi, pobudzaiąc przeto całe koło do ſłuſzney pogardy i do śmiechu; znaiomość Praw jeſt to narzędziem rzemiosła twego; *homine imperito quid injuſtius?* „ cóż nieſprawiedliwſzego nad „ niewiadomego człowieka? „ ſłuſznie tak mówi ów wielki Prawnik Cicero.

4to: Trzymay ſię ściśle Prawa i form Sądowych, choć często uſłyſzyſz że Deputat przyſięga równie na to, że ſprawiedliwie ſądzić będzie, jak na to że prawnie, lecz w iſtocie ſamey umyſł tey przyſięgi nie jeſt innym, jak że ſprawiedliwie, bez naciągania i nakręcania, ſtoſować będzie Prawa do przypadkow, a zoſtaiąc *in Officio Executivo,* Prawa exekwować, jeſt jego powinnością, a nie tłumaczyć arbitralnie, ani też ſtanowić.

5to: Przeſtrzegay ile z ciebie bydź może powagi ſądowey, zachoway ſię ſam przyſtoynie, żadnych niedopuſzczaiąc ſię takowych letkości, które poniżyć by cię mogły w oczach

Publiczności. (*) Paleſtrę ſzanuy jako ciało uczczenia godne, ale dokładay ſię do tego aby też ona w naygłębſzym reſpekcie główney Magiſtratury zachowywała ſię, wſzelkich przytym zaniechaiąc tentacyi ſądu, i czaſu zagaienia. Jeſt to uprzedzeniem dość powſzechnie ſłyſzanym, że Marſzałkowi i Deputatom trudno niepobłażać czaſem Paleſtrze, kiedy po ſkończoney funkcyi zdarzyć im ſię mogą intereſſa, w których ona ſzkodliwą być zdoła; *naypierwiey* przyczyna ſtrachu nikogo odrażać nie ma, od dopełnienia powinności ſwoich, *powtóre* kto ma intereſſa, i komu ſtarczą ſpoſoby do prowadzenia onych, temu nigdy na Paleſtrantach zbywać nie będzie.

Jeżeli nad poiedyńczością oſob maią moc uprzedzenia, przyznać trzeba że i zgromadzenia od nich wolnemi nie ſą; naprzykład, uprzedzeń to uwodzeniem dzieie ſię, że (gdy po zapadłym Oczywiſtym Dekrecie ſtrona nieuſpo-

(*) Nie wſpominam tu obmierzłego nałogu pijańſtwa; do jakiego punktu wyſtępnym jeſt i ſtać ſię może każdy Sędzia który trunkiem rozum zamracza, łatwo ſobie każdy wyſtawi. Nie wſpominam praktyk niegodziwych, których ſię oſtatniego chyba charakteru oſoby dopuścić mogą, jako to zrywanie kompletu przez zmyśloną chorobę, albo tymże ſpoſobem uchylenie ſię od decyzyi.

kojona, usiłuiąc w prowadzać na nowo intereſs ſwóy do Sądu, prosi u Trybunału o przydanie Patrona, jedynie na to aby Patron mógł śmiele mówić przeciw Dekretom oczywiſtym, i nie podpadał karom) *uſus invaluit*, iż i Patron dodaię ſię i mówienie bezkarnie uchodzi;

Uprzedzenie wſparte na zwyczaiu, niedozwala Magiſtraturze rozpatrzenia ſię w nieprzyzwoitości takowego poſtępowania. *Naypierwiey* w ſzczegule jeſt wypiſano w Artykule 57. Rozd: 4. komu ſłuży addycya Patrona; *powtóre* Trybunał nie może tego pozwalać, czego Prawo broni, a mówienie przeciw oczywiſtym Dekretom (ſtrzegąc ich ſtanności) wyraźnieyſzemi iuż być nie może oboſtrzone prawami; *potrzecie*, Patronowi choć dodanemu niegodzi ſię uſt otwierać przeciw Dekretom oczywiſtym, bo zapewnie nie był przydanym z klauzulą dyſpenſy od Prawa, i niemniey podpada poſtanowionym Penom za mówienie.

Zdarzyło mi ſię widzieć częſto uznawany Regeſtr Taktowy (*) w Trybunale, w ſpra-

---

(*) Ten to Regeſtr, który truie ſpokoyność Prowincyi W. X. Litt: i jeſt narzędziem uciſku i prześladowania; wſzyſtkie ſtarania na to obrócone być powinne, aby ten Regeſtr był przywròconym do natury ſwoiey, nayſurowſzę ſtanowiąc warunki przeciw abuſom dzieiącym ſię od niejakiego czaſu z ruiną tylo Obywatelow.

wach po Appellacyi przychodzących, jedynie z powodu że ſię z tego Regeſtru ſądziły *in minoribus ſubſelliis*, choć *motivum* do Regeſtru Taktowego było wcale nie ſłużące; nie jeſtże to uprzedzenia ſkutkiem mienić, żeby Główny Sąd, który ma moc zniſzczenia wyroku mnieyſzego ſądu, pod jego przychodzącego Decyzyą, był obowiązanym nieprzyzwoity uznawać Regeſtr, dla tego że mnieyſze ſubſellium wbłąd wpadło?

Dotrzymałem ci ſłowa, wſzak ſkarżyć ſię niemożeſz na długość piſma mego; jeſt to bardziey *Exorta*, jak *Kazanie*; naſienie te, które rzucam, na dobrą pada rolę, i iuż uprawioną ſtaraniem Edukacyi uczciwey i Obywatelſkiey; Od błędu i nagany dalekim ſię utrzymaſz, gdy głęboko w ſercu wyryte zachowaſz, ważność i świętość (przed Bogiem) Urzędu, do którego jeſteś powołanym, ściſłość tychże obowiązkow względem Kraju, i uſługi publiczney, wſtyd lub ſławę, które cię czekaią.